

TEXTE DIALECTALE

TEXTE DIALECTALE AROMÂNE DIN GRECIA, R. MACEDONIA, ALBANIA (înregistrări recente)¹

MANUELA NEVACI, CARMEN-IRINA FLOAREA

În cadrul proiectului *Convergențe lingvistice balcano-romanice în dialectele românești sud-dunărene*, au fost înregistrate texte dialectale aromâne de către Manuela Nevaci în 2016–2017. Textele au fost transcrise și transpuse în limba literară de Manuela Nevaci și Carmen-Irina Floarea.

Rețeaua de anchetă a cuprins localitățile: Samarina, Smixi, Selia di Supră (Seli), Kristalopighi, Livezi (Meghali Livadi) (din Grecia); Crușova, Ohrid (din R. Macedonia); Moscopole, Corcea, Andon Poci (Albania), Giumaia de Sus; Cogeașca, Poiana, Stejaru (pentru dialectul aromân).

[Rămănița]

[ți dățeai tîni deanávra]

dățeám^u di pituláđ'ál' când^u irá tu Čamărița híma// tútă Rămănița/ tuț ęrá picurár^l
Jașel' //

[ș-ți va s-spúnă Rămănița]

Rămănița va s-spúnă răměníle... toț fărșil'óțil'/ s-acățâ ș-aístă Rõmaníța //

[aič pituláni căti oį aveá]

aveá dăți níle di oį //

[j-dapóia Jánț cățaveá]

alánț nu aveá țivá ič// tuț irá picurár^l//

[grai fărșerot; Tache Abrazie, 42 de ani, Florina, Grecia]

¹ This work was supported by a grant of the Romanian National Authority for Scientific Research and Innovation, CNCS – UEFISCDI, project number PN-II-RU-TE-2014-4-2523, title of the project: *Balkan-Romance Convergences in South-Danubian Romanian Dialects (BALKROM)*.

[Rămănița]

[ce spuneai tu adineauri?]

spuneam despre cei ai lui Pitu când erau în Ceamăria, jos. Toată *Rămănița*. Toți erau păstori la aceia.

[și ce vrea să însemne *Rămănița*?]

Rămănița vrea să însemne *rămăniții* [= aromâni] ..., toți fărșeroții formează această *Românie*!!

[cei ai lui Pitu câte oi aveau?]

Aveau zece mii de oi.

[și apoi, ceilalți câte aveau?]

Ceilalți nu aveau nimic. Toți erau păstori.

[Moscópolis]

am^u haráu s-vâ spun ti Moscópole / câ Moscópolis ári isturii lúngâ/ ári dit^u únã níli trej suti treidăț când^u s-timilusi di arâmăń / dapóia criscú așé cum cresc^u tuț cāsăbádîl di s-fęți cu șaiđăđ di níli di bânătorî/ după ți să sculă d-apóia z-difęti un cāsăbă/ vîniră ș-alț nu maș arâmăń // d-apóia cum iásti ún^u cāsăbă avú túti ațeli instituționi di academiie/ di patrusprăyinyiț di bisert // avú mănăstir^u / avú comerț^u / avú ... /ma nu maș cu acó [ε] tu aíst^u cāsăbă ți irá Moscópolis // ma avú și legătură cu Egíptu / cu Viéna / cu Italiia z-đățém^u/ di Venedigu de-astúmțina // ș-criscú un cāsăbă mápę/ aísti criștęri ți s-fęti cu lucruru a óminiilor cu comerțu / cu lucrărea cu ... avură únã [ε] z-đăc^u gęlozii de ălânt/ ardęra di próta áli Moscópolis fu...//

[caj aveá/ caj îi zâlipsęá pi e!']

u zâlipsęá ațelî ți lă... irá frică di nășî/ ațejî ți s-fęțiră convértimi la turț //

[armăń, ma?]

nu armăń/ nu / ațejî ți irá avrigrá di Moscópole / da // șâ d-apóia tu únã níli șapti suti șaiđățináu fu ardęra di próta când^u ija irá tu ațá ma mári criștęri áli Moscópolis/ astúmțina șę-ársi di Alí Pașélu ți nu-ári maș Moscópolis/ ma ársi Grămostéga/ ársi múlti horî dî-armăń ți irá sculáti tuț// și cāsăbád/ nu/ maj dî-arâmăń [ε] el^u fęți terór ș-la albanęji / da/ d-apóia tu únã níli óptu suti obđățișapti fu a tréilega ardęri/ că béli ți irá de-avrígara lâ căftá tácsi z-đățém^u// și șę-amánără că cum^u eásti lucruru áli [ε] a comerțului/ ímnă nu ímnă/ și-e! lu căftá // d-apóia vîniră di fęți nâpój únã

ardéri ș-ună [ε] nu maș ardéri/ ma și furári ș-túti atánti // aístă fu ardéřa di daqóra
 ți irá di Beléni de-a tócuĭ de-avrigăra / antréĭleřa /d-apóĭa irá tu kirólu al^ŭ [ε] a
 prima alu [ε] alúmtă dit lúme/ astumțina irá dáli blócurĭ ți ampulșeșă și si sculá cėti
 ți-apărăřa di Albanĭe/ Sáli Bútca ți irá un bel^ŭ di Bútca di Colóna / erá cu cėta
 luĭ ș-vreça s-trițeșă ș-pit^ŭ Moscópoli / ș-băgá flámburi/ l-đásiră «nu treț pit^ŭ
 Moscópoli » aíc lâ đățém^ŭ pariĭa lor^ŭ «câ ai ș-alț dúpû tını» «nu / voi s-trec^ŭ»
 ș-ațéĭ dapóĭa dicára intrără nunt^ŭ/ ișără dit^ŭ cománda^ŭ Sáli Bútca și furără / arșiră
 / arăkiră și-ațeșă irá a tréĭleřa árdiri áli Moscópoli//

[grai fărșerot; Andon Hristo, 68 ani, Elbasan, Albania]

[Moscopole]

[Am bucuria să vă spun despre Moscopole, că Moscopole are o istorie lungă. Are de la 1330, când a fost întemeiată de aromâni. Apoi crescuseră așa cum cresc toate orașele de se făcu cu 60 000 de locuitori. După aceea se ridică [=se dezvoltă] apoi, se dezvoltă ca un oraș, veniră și alții nu numai aromâni. După aceea, așa cum este un oraș, avu toate acele instituții, de Academie, de 24 de biserici, avu mănăstire, avu comerț, nu doar acolo în acest oraș, care era Moscopole, ci avu și legătură cu Egiptul cu Viena, cu Italia, să zicem, de Veneția de atunci. Și crescuseră un oraș mare, această creștere ce se făcu prin munca oamenilor, cu comerțul cu munca, cu...Avură, să spun, o gelozie din partea celorlalți. Prima ardere a Moscopolei.

[cine avea, cine îi invidia pe ei?]

– O invidiau aceia căroră le era frică de ei, aceia ce se convertiseră la turci.

[aromâni, nu?]

– Nu aromâni. Aceia care erau în jurul Moscopolei. Și apoi, la 1761 fu prima ardere [= incendiere], când era în cea mai mare creștere a Moscopolei. Atunci fu arșă de Ali Pașa, care nu arse numai Moscopelea, dar arse Gramostea, arse sate de aromâni care erau ridicate [= dezvoltate]. Toți. Și orașe, nu numai de aromâni. El făcu teroare și la albanezi. Da. Apoi, 1887 a fost a treia ardere. Căci beii care erau în împrejurimi le cereau taxe și întârziară, precum este lucrul comerțului, merge, nu merge. Și ei le cereau apoi. Veniră de făcură din nou o ardere și nu numai ardere, dar și furară și toate celelalte. Aceasta fu a doua ardere, care venea de la Tepeleni, de-ai locului, din împrejurimi. Apoi, a treia era în timpul Primului Război Mondial. Atunci erau două blocuri care se luptau. Și se sculau cete pentru apărarea Albaniei. Sali Butca, care era un bei din Butca, din Colonia, era cu ceata lui și voia să treacă și prin Moscopole și punea steaguri. I-au zis „nu trece prin Moscopole”, ăștia, să le spunem grupul lor, „câ ai și pe alții după tine”. „Nu. Vreau să trec”. Și aceia, apoi,

după ce intrară înăuntru, ieșiră de sub comanda lui Sali Butca și furară, arseră, răpiră. Și aceea fu a treia ardere a Moscopolei.]

[límba íásti únă isápi]

un reportáj ți spunéá tu tiliórasi / ți aviá luátă nsus *omos sti Rumánia psilá* tu sínurí
cu Muldaviá / spuñiá rēmán [románi] ^ármáni irá cum^ú irá p^árínțá! a noê unórá //
cu ca! cu strúnga di o_i cu vilénđi cu stranli cum l_i-aveá muméñli a noásti //

[Ș-aduțéá mult^ú] mult^ú únă ísápi tîș cánda irá qámiñ! a noê // ațé! aviá fuđítă di-
a^á di Sé!a di Sus^ú / Sé!a di Súpră]

Nu ști^u di [ε] di-^u aviá fuđítă unórá irá tîș când^ú irá rămáñil! de-a noê / cum irá a
noê
unórá//

[ma i-avđăș cum^ú zburá?]
tîș ca noi //

[tuș ca noi]
[ș-irá románi?]

răméñ irá //

[așéti?] [románi dit Moldavié]

nu / nu / di Rumuníe irá/ di Rumuníe irá/ Rumanii / sínur^ú cu Moldova / sínur^ú cu
Moldova / ne //

[noi tu pártęa ațéá di Româniá tut^ú Moldóva đățém / ma Moldóva dit^ú Rămănié //
Moldóva di căt^á a^á ș-Moldóva di căt^ú acó //

[tut^ú Moldóva dățém^ú / ma i Moldóva noástră dit Româniá]

ma límba íásti únă isápi //

[ună isápi íásti / așé íásti]
[tânúș mínti văr^ú zbor^ú dit^ú Româniá?]

e tóra ți tãnúi ? / míni avđám^U ș-apãmăș^U cu gúra jdișcl'isã / că apãmăș^U cum că țe
 că zbu^há ca noi // l-aviã luátã grétiě tu ... așéti [tu televízii] /ș-li skiřã țea s-li
 g ivisiãstã / ș-míni l-adukám^U cu zboápãli / așéti //

[e'l đãc^U képt^U cum đãțém^U noi kept^U]

ne / g íni cum đãțém^U noi g íni //

e /așé gíni [e așé iãsti]

așé irã //nu vrãm z-g ivisést^U cum li đitęã cá lę-adukám^U cum^U li đitęã //

[așé iãsti] //

[Hilea Bazinos, grai fãrșerot, 56 ani, Cristalopighi, Grecia]

[limba este aceeași]

– Un reportaj ce era arãtat la televizor, ce era luat din România, de sus, la granița
 cu Moldova, îi arãta pe români, români cum erau pãrinții noștri odinioarã: cu cai,
 cu strunga de oi, cu cergi, cu straie cum le aveau bãtrãnele noastre

[semãneau mult]

mult / la fel / la fel cum erau oamenii noștri //

[ei plecaserã de-aici din Selia de Sus²]

nu știi de unde plecaserã odinioarã/ dar erau aidoma aromãnilor noștri / cum erau
 ai noștri odinioarã /

[dar i-ai auzit cum vorbeau?]

la fel ca noi

[la fel ca noi]

[și erau români?]

români erau

[români din Moldova]

Nu, nu. Din România. Din România erau.

[la granița cu R. Moldova]

da

[Aceleia pãrți din România noi tot Moldova îi spunem, dar Moldova din România.]

S2: Moldova din partea asta și Moldova de dincolo.

[tot Moldova o numim]

S1: da, dar limba este aceeași

² Selia de Sus – așezare de aromâni fãrșeroți lângã orașul Veria (Grecia).

[este aceeași, așa este]

[ai reținut vreun cuvânt din România?]

e, acum ce am ținut minte? eu auzeam și am rămas cu gura căscată / că am rămas [așa] pentru cum vorbeau. La noi îi prinseră grecii în televizor și le scriau [= le subtitrau vorbele] ca să poată fi citite. Și eu le înțelegeam cuvintele.

[Și ei spun *chept* cum zicem noi *chept*]

Da.

[*ghini*, cum spunem și noi *ghini*]

Da, așa: *ghini*.

[Da, așa este].

Așa era. Nu vream să citesc cum le ziceau [subtitrau] pentru că le înțelegeam cum le spuneau.

[Așa este].

[*ḍálă, gíză, ḍăr*]

[cum s-adără ḍala? ți i ḍála?]

ḍála ... amín láptili tu turbulítă/ ála s-lu-alášĭ únă ḍúuă tu kĕli/ i tu alt^u vas^u/ ta si [ε] ja n^ham^u di csină/ i tu kĕli i tu gâdán / j-ḍapóĭa lu-amín tu turbulítă/ ála s-ńíbă táhina tu arătĭimi/ ș-ul^u baț cu lému nund^u tu turbulítă/ ěsi umt^u/ șe-alĕđi umt^u di bătĕri/ ș-ațĕă țe-arămăni ḍeapóĭa/ tútă láptili țe-arămăni/ ḍálă / ațĕă-i ḍálă // ḍe-apóĭa câ ěsi umt^u și-arămăni ḍálă// ață-ĭ ḍálă/

[gíză ți ĭásti?]

gíză ěsti ață ți z-ḍăș^u ḍĕanávra //

[ḍă nínga nă oárá/]

ți ... ħerĝ ḍăru / lu ħerĝ ḍăru/ lu-astáy/ ți ḍăș^u míni / lu-astáy ḍ^ățém/ ș-ěsi gíză/

[și ḍăru / ḍi-u s-făți ḍăru/ ḍi-u ĭási]

ḍăru ĭási dit^u caș^u //

[ma cum /cum s-făți ḍăru/ ți-ĭ faț a cáșuĭ ca s-ĭásă ḍăr^u?]

nu lu văḍúș cum lu vig^lăĭ așĕarnoăptĕa? lu frănđ ș-lu-amín tu sticătoári ș-ḍăru cádi mpádi/ cáșu arămăni tu sticătoári/ ș-ațĕl^u i ḍăru ți cádi tut^u / ș-ațĕl^u ḍeapóĭa lu bađ ăn foc/ lu astălém ș-ěsi gíză //

[grai fărșerot; Lefterie Trășu, 63 de ani, Cristalopighi, Grecia]

[zară, jintiță, zer]

[Cum se face zara? Ce e zara?]

Zara ... pui laptele în putinei dar să-l lași o zi în burduf sau în alt vas ca să ia puțină acreală, fie în burduf, fie în într-un vas de lemn. Și după aceea, îl pui în putinei, însă să fie dimineața, pe răcoare. Și-l bați cu lemnul [= mâtca] înăuntru în putinei. Iese untul, se alege untul prin batere și ceea ce rămâne apoi, toată, laptele ce rămâne, zară, aceea e zară după aia, că iese [= se alege] untul și rămâne zara. Aceea-i zară.

[Ce este jintița?]

Jintița este ceea ce-ți spusei adineauri.

[Spune încă o dată.]

Ce ... fierbi zerul. Îl fierbi zerul. Îl brânzești, ce spusei eu, îl tai, spunem și iese jintiță.

[Și zerul, de unde se face [= rezultă] zerul, de unde iese?]

Zerul iese din brânză.

[Dar cum se face zerul? Ce-i faci brânzei ca să iasă zerul?]

Nu văzuși cum l-am vegheat [= urmărit] ieri seară? Îl frângi și-l pui în strecurătoare și zerul cade jos. Brânza rămâne în strecurătoare și acela e zer care cade tot. Și pe acela apoi îl pui pe foc, îl brânzim și iese jintiță.

[múma meă]

[Olivéra, đă nihámu di múma táu]

Múma meă Fánca irá mult^u mintiménă //

[cum^u u-aclima múma ta?]

Fánca // ș-noi u-aduțém đe-amínti cáfi đúu //đăc^u că aístâ mulári va irá țivá importantă ahăt^u cățe u aduțém^u cáfi đúu đe-amínti/ ăń đeadi ahtári prácsi ș-ahtărⁱ búni lucrări ți li purtám^u nínga/ bână mult^u kiró // avęa nauđățiȳinyiț đj^{an}/ ș-u-acățám^u noi //

[câț an bână?]

naudățiȳinyiȳ // míni-n pári că noi armăni! bână^u căma lúngu cǎte noi avém uminitáti și nu fățem^u múlți urúti lúcri, ní pári tu bánă/ ș-nă-bână^u cămu lúngă bánă// așé pǎn-tóra ári spúsă/ e múma m a totǎna đăteá când^u nǎ vid ám^u vǎrǎ gr áu nv ástǎ đǎț á s-nu l'i calț tu-aúmbǎ áli nv ásti/ cǎ țé jǎsti sac ligát/ nu știi țî pǎrtǎ aț á di múmǎ-ńa n-ári arǎmǎsǎ//

[grai fărșerot; Olivera Babovsca, 32 de ani, Bitolia, R. Macedonia]

[muma mea]

[Olivera, zi [= povestește] puțin [=ceva] despre bunica ta?]

Bunica mea, Fanca era foarte inteligentă.

[Cum se numea bunica ta?]

Fanca. Și noi ne-o aducem aminte în fiecare zi și se zice că această femeie trebuie să fi fost cineva atât de important, căci ne-o amintim în fiecare zi. Mi-a dat o asemenea învățătură și atâtea lucruri bune pe care le păstrăm încă. Trăiau mult odinioară. Avea 95 de ani și noi am apucat-o [= am cunoscut-o].

[Câți ani a trăit?]

Nouăzeci și cinci. Mi se pare că noi aromânii trăim mai mult, căci noi avem omenie și nu facem multe lucruri urâte [= rele], mi se pare, în viață. Și trăim [= avem] o viață mai lungă. Așa ni s-a spus până acum. Și bunica mea totdeauna zicea, când vedeam vreo femeie gravidă, zicea să nu calci în umbra femeii măritate, căci ea este sac legat: nu știi ce poartă. Asta mi-a rămas [=știu] de la bunica mea.

[istoriia cu úrsa]

[dǎ ș_áistǎ istorii cu úrsa]

îi đǎș^u a fiátǎlii ti cǎn // cǎte țî ar^u ma múltǎ mínti ti nǎscǎnț óamiin / ma múltǎ mínti // ańa únǎ úrsǎ cu doi níț // nǎ măcǎ tutíputa / nǎ măcǎ cǎprǎ //și neș^u ta s_af^u / ta z_ved^u ca țî pat^u cǎpǎr // ș_u aflái cu dól'i níț // cându_agudii dól'i níț / mářǎ s_ umplú ta s_mi măcǎ// ș_aveámú_un^u cǎni // tárcú cǎnili dininte s_u_acáțǎ de_ acó țea s_toǎrǎ cu nǎs^u / ta s_scap^u míni / și_așé ascǎpái //

[ascǎpǎș]

– scǎpǎ j_d_un^u porc^u aistu_áo //

[ia đǎ ș_ațǎ cu pórcu]

lu_ave_agudítă pórcu / lu_aveá pliguítă // așé dățéț voi pliguítă ? //

[așé dățém^u pliguítă]

ș_aveá hipt_un^u plisc^u // avém^u pliscurⁱ múlți noi nđeánă // míni lu văđúⁱ / ma đăș^u nácă aveá psusítă / că cǎnⁱ li lu_aveá acățátă di nđeánă ș_lu strî^uđđeá așéⁱ // u sculái tuféka únă oără s-u da^u // dáu orⁱ // nu i_u ded^u // ș_tu_ățeá sáti bítú tiléfonu / ș_neș^u s_ascúlt^u tiléfonu așéⁱ dit^u gēpi // ș_cu_únă mǎnă țaneám^u tuféka // ș_ățél^u ți s_siliⁱđ di nun ta s_fúgă / ș_mi_află_n cáli míni // ș_n bǎgǎ mǎna aó și mi_arucǎ đáⁱ métri // mi_arucǎ na stǎnga // j_de_acó gǎđúⁱ tu nǎscǎnti pliscuri așéⁱ // ma irám^u lișór^u // ma s_irá vǎr^u ți s_irá gras^u ni^uhámǎ u s_aveá cǎrpátă mpádi //

[și_așé scǎpǎșⁱ]

așé scǎpái

[– cai ti luǎ tiléfonu]

– dhimarhós ți_avém^u kirútă //

[grai fǎrșerot; Tache Abrazie, 46 de ani, Florina, Grecia]

[cu ursul]

spune istorioara cu ursul / îi spusei fetei despre cǎini de ce au mai multǎ minte decǎt niște oameni / mai multǎ minte // era un urs cu doi pui / ne mǎnca animalele domestice / ne mǎnca caprele // și mersei ca sǎ o gǎsesc / ca sǎ vǎd ce pǎțesc caprele // și o gǎsii cu amǎndoi puii // cǎnd îi lovii pe cei doi pui / cel mare se înǎlțǎ ca sǎ mă mǎnǎnce // și aveam un cǎine / îi trecu cǎinele pe dinainte și o apucǎ de acolo ca sǎ se întoarcǎ cu el / ca sǎ scap eu / și așa scǎpai //

– ǎsta de aici a scǎpat și de un porc (mistreț)

[– ia spune-o și pe-aia cu porcul]

îl lovise (cu pușca) pe porc, îl rǎnise //

– așa spuneⁱ voi, rǎnit

[– așa spunem rǎnit]

își infipsese un lemn de plisc (un arbust cu lemnul dur) / avem mulți arbuști de plisc pe deal // eu îl vǎzui / dar îmi spusei cǎ poate murise // cǎ cǎinele îl apucase de sus și îl strǎngea așa // ridicai pușca sǎ trag o datǎ // nu am tras de douǎ ori // și în momentul ǎla sunǎ telefonul / și mă dusei sǎ ascult la telefonul pe care îl aveam în buzunar // și cu o mǎnǎ țineam pușca // și ǎla se repezi dinǎuntru sǎ fugǎ și mă gǎsi în cale pe mine // și-mi puse mǎna aici și m-aruncǎ zece metri / mă aruncǎ la stǎnga / și de-acolo cǎzui în niște arbuști de plisc așa / dar eram ușor / dacǎ ar fi fost unul puțin mai gras n-ar fi crǎpat jos //

[– și așa ai scǎpat]

– așa scǎpai

[– cine te-a căutat la telefon?
– primarul pe care l-am pierdut //

[cum-vinim-Óhârda]

[ș-avéț vinită di Bęála di Súpră aųáti Ohrida]

da/ di Bęála di Súpră//

[di căț an hiț aųá Óhrida?]

di tu ... únă níli náu súti doįsprăýínýiț ánu/ vıniră tátû-n^ú ș-máma me tu Bítuli [tu Bítula] doį an șiđură Bítuți /ș-tu únă níli náu súti paįsprăýínýiț /dúpa doį an /vıniră Óhârdă/ astúmțina Óhârd arâmásiră // mașí tu-aișt^ú țoc^ú h^șim^ú tóra/ ęa de-astúmțina esc^ú aųáti/ tuț h^șim^ú/ aųáti//

[múltu ġ ini hiț]

[đásit^ú că vinit^ú di Bęála di Súpră/ vıniră muț armăń Óhrida aųáti astúmțina?]

di Bęáta di Súpră / di Bęála di Súpră Óhârda vını maș proț armăń di Bęáta di Súpră / ți vıniră di Óhârda irá tátâ-n^ú ș-nána me [próțăl] ți vıniră di Mbęála di Súpră// [așé] de-apója acâțără di Bęála di Súpră căma / căma neqá vıniră oámin di Bęála di Ğós^ú/ di Cămpu vıniră cama armăń//

[ațéj di Bęála di Ğos^ú tut fărșiróț irá]

nu/ mbăťóț/ mbăťóț/ tu Bęála di Ğos^ú avęá-n si pári maș dáu trej familij fărșiróț/ aťánt ęrá mbăťóț [aței zburá áltă soj di noj di fărșeróț] áltă sója/ cam z-vâ đăc^ú/ căti văr^ú zbor^ú cămu áltă sója/ așé// grea ca áltă sója/ ne-akicășám^ú/ ma ne-akicășám^ú mult^ú ġ ini/ că iu ți e nsus^ú/ cu cai armăńam^ú căđútă tu/ tu/ așéți tu dijalóg^ú/ límba nâ iásti únă soj ș-tútă iásti/

[așé iásti únă soj iásti ș-ni-akicășím^ú]

[di d-iu avęá vinită arămăńij Bęála di Súpră?]

Bęála di Súpră sănt^ú viniț di ... dit^ú Albanii//

[știj d-iu dit^ú Albanii?]

ă /șciu / părinti'la mel' znaçi [adică] pápl'én/ pápu_săn^u viniť di Muzăkije//

[Muzăkije [dit^u cămp^u/ dit cămpije]

Muzăkije [Muzăki]

Muzăkija/ tamám acó iu v-acăță/ acó di gos^u cătă la mári/ di /dit^u Albania/ míni
șciu că Muzăkija/ áltă sói/ așé spunčá/ așé spunčá tátă-nu//

[j-vă dâțeá muzăkárⁱ acóti?]

iu tu ...? nu/ fărși... [σ] [fărșirót] fărșirót [fărșirót vâ dâțeá]
fărșirót/ maș mbeála di gos^u [ε] [k] mbeála di súpră aveá maș cáma mult / mult
cáma mult/ mult arčá fărșerót// ma néma avčé mbeátót//

[fărșirót^ul míni știu că lucrá mult^u cu óili] cu óili/da/

[așé / știⁱ așé ți lucrá cu oⁱ așé sâ-n dăť ți s-fățéá/ căti oⁱ aveá/ cum irá cupija?]

ia/ așé z-vă spun^u míni z-vă spun^u că / tátă-nu^a meu nu_ári/ nu_ári lucrátă cu oⁱ
puté / nu poté/ năș_áre ngustítut/ năș_áre cu cum z-đăc^u cu restauránt //

[grai fărșerot; Ndonga Labro, 76 de ani, Ohrida, R. Macedonia]

[cum am venit în Ohrida]

[și venirăți din Beala de Sus aici în Ohrida?]

da/ din Beala de Sus /

[de câți ani sunteți aici în Ohrida?]

de la...anul o mie nouă sute douăzecișidoi / veniră tatăl meu și mama mea în
Bitolia/

[în Bitolia]

doi ani stătură în Bitolia / și la o mie nouă sute douăzecișipatru / după doi ani/
veniră în Ohrida / și de-atunci rămaseră în Ohrida / numai în acest loc suntem și
acum // uite / de-atunci sunt eu aici/ toți suntem aici//

[sunteți foarte bine // spuserăți că venirăți din Beala de Sus // Veniră mulți aromâni
aici în Ohrida atunci?]

Din Beala de Sus veniră doar primii aromâni / primii aromâni care veniră în Ohrida erau tatăl meu și mama mea//

[primii]

ce veniră din Beala de Sus//

[așa]

apoi/ începură din Beala de Sus// mai încoace veniră oameni din Beala de Jos / din Câmp veniră mai mulți oameni//

[aceia din Beala de Jos erau tot fărșeroți?]

nu/ mbăloți//

[mbăloți]

mbăloți / în Beala / [ε] [K] în Beala de Jos erau fărșeroți / mi se pare/ numai două trei familii/ ceilalți erau mbăloți//

[mbăloți / a/ aceia vorbeau alt fel decât noi, decât fărșeroții?]

nu

[dar...]

alt fel ... / cum să vă spun / câte o vorbă / puțin diferită / așa/ grăiau puțin diferit //

[ne înțelegeam]

ne înțelegeam / ne înțelegeam chiar foarte bine //că oriunde sus cu ce aromâni am făcut conversație graiul ne este la fel / cu totul la fel //

[așa este / la fel este / și ne înțelegem// de unde veniseră aromânii în Beala de Sus?]

în Beala de Sus sunt veniți din Albania//

[știi de unde din Albania?]

ă ... / știu// ă ../ părinții mei adică bunicii [= din partea bunicului]/ bunicul / sunt veniți din Muzachia //

[din câmp / din câmpie]

Muzachia

[Muzachia]

Muzachia / exact acolo unde v-ați oprit / acolo jos spre mare / din Albania // eu știu că e Muzachia / altfel .../ așa spunea tatăl meu//

[și acolo vă spuneau muzăchiari?]

unde/ acolo?/ nu / fărșe.../

[fărșeroți?]

fărșeroți

[fărșeroți vă spuneau]

fărșeroți / fărșeroți ... / numai în Beala de Jos / [K] în Beala de Sus erau mai mulți / mult mai mulți / mulți erau fărșeroți / nu existau deloc mbăloți //

[eu știu că fărșeroții lucrau mult cu oile]

cu oile / da/

[așa /știi așa cam ce lucru făceau cu oile?/ câte oi aveau / cum era turma?]

uite / așa / să vă spun eu // să vă spun că tatăl meu nu a lucrat cu oile niciodată //

[nu/ niciodată?]

el era administrator // el era / cum să zic / cu restaurant//

[pitiġuni Ŗipsca]

[când^u s-pitâġcă fiġóru/ pġnă tu pitiġuni apruká vărâ númă?]

S1: trei ġăli/ trei ġăli il^u ġnġ/ đęapóġa il^u pitiġá//

[trei ġăli/ după trei ġăli il^u pitiġá?]

așġ/ ġa/ după trei ġăli il^u pitiġá/ đęapóġa il^u duġám^u la bisġrică/ il^u bġgá núma Ŗ-núna núma /núnu//

[caġ bġgá núma fiġóruġ?]

męa su acăġóm noi núna ġġavém^u tġni//

[așġġi]

e/ aġġá_u duġá un^u peŖkġră ġ-ġ-aduná calamánă núnt^u//

S2: destiméli

S1: distiméli/ e/ noi Gręáva distiméli dăţęám^U//

S2: a//

[aşéti]

S2: ş-noi vrem sâ zburăşti ca cum^U şti

S1: disitiméli dăţęám^U Gręáva când^U irám^U fęátă// aųá dăc^U peşkir^U/

[tími di Greáva eşti?]

S1: di Gręáva esc^U/ di Grabóva/

[ş-ai vinită-ncoáti]

S1: mi mǎrtái aųáti//

[ti mǎrtáşi/ când^U ti mǎrtás tíni? cîţ an avęái?]

S2: di cîţ an irái?

S1: di cǎţ an arám^U/ opsprădăti di an//

[opsprădăti di an/ mult^U tímiră]

aųáti am^U tóra patruđăţşopt^U di an //

[e/ z-bânéd] //

[grai grabovean; Olga Pala, 79 de ani, Grabova [măritată în Şipsca], şi Lindia Bărdila, 42 de ani, Nicea [măritată în Moscopole], Albania] [botezul la Şipsca]

[Kemal Atatürk şi Eléni Carínte]

Kemál Atatürk înviţá liţei di ... di-askére Bítule // şi Bítule s-arisi c-ună muşată armăná/ di vǎr^U mári avút^U parmatéftu cai^U avęá paranúma Carínte/ fęáta şę-aclíma Eléni Cǎrínite/ şę ştie că nǎsă tátă-su nu^U didé/ ş-ună şęără nǎsă fęáţę muabéţę cu nasiré dę-aţél^U cadét^U/ Kemál Atatürk/ Kemál Mustafá Atatürk / şi fuđi dę-acasă ca fugătórá fǎrá izine di părinte/ di părintii/ şi aţęá dúu aţę [k] şi nęási tu vǎrnă cásă z-doármă di vǎrnă lálă dę-al Kemál Atatürk/ şi aistu tátă-su erá múltu ... avęá máre autoritate tu ... ca ... ca avút^U/ pǎrmatéftu di Bítule// nęáse řa piliţái/ şi că ştiá cai i tátu-aţ Kemál// ş-nęáse la cásă aţăţú i a tátă-sui şi nęási u řo// áma

Bítule s-avđă ațea muabéte că fuđi aístă ș-că únă séră irá tu cása cu Kémál Atatúrc/
dup-ațé am^u țivá ... ġuvásitá cu dúpă ațé / j-dúpă ațé ġini Kémál Atatúrc/ đę-apóia
víniră ațea ți u sculáră sculáręa tînirilor^u túrțâ/ câ đę-apóia dup-ațea
s-șęățiră ofițér!/
bitisí Académia di askéreș Sărúnâ/ bitisí sépte dețembăr Bítule/ ș-
ca și ampărțărâ/ aístă u ıo tátă-su și u mărită tră ațét cîrăcu ți lucră la năș^u tu
dúġánaș luj și bâná Bítule nășă// Eléni Carínte eré mul'arę caı Kémál Atatúrc mult^u
u vrę ca-armăná di Bítule//

[grai mbălot; Iordan Tărța, 61 de ani, Beala de Jos, R. Macedonia]

[Kemal Ataturk și Eleni Cărinte]

Kemal Ataturk învăța la liceul militar din Bitolia // și în Bitolia s-a iubit cu o frumoasă aromâncă a unui mare negustor avut / care avea numele Cărinte // fata se numea Eleni Cărinte // se știe că tatăl său nu o dădea pe ea (de nevastă nn.) // și într-o seară ea a intrat în vorbă cu un cadet/ Kemal Ataturk / Kemal Mustafa Ataturk// și plecă de-acasă / ca fugară/ fără voie de la părinți/ de la părinți // și în ziua aceea/ acela/ [k] și se duse într-o casă să doarmă / la vreun unchi de-al lui Kemal Ataturk// și acesta/ tată-su/ era foarte .../ avea mare autoritate ca ...ca un om avut / negustor în Bitolia // se duse la polițist // că știa cine era tatăl lui Kemal // și se duse la casa aceluia / a unchiului lui / și merse de o luă // dar în Bitolia se află de acea poveste că aceasta fugi și că era în casa unde era și Kemal Ataturk // după aceea am citit ceva că după aceea vine Kemal Ataturk / după aceea veni aceea ce o ridicară revolta Junilor Turci / că după aceea se făcu ofițer/ termină Academia militară la Salonic / termină la „7 decembrie” în Bitolia / și ca și cum se despărțiră / pe aceasta o luă tatăl său și o mărită cu acel servitor care lucra la el la dugheana lui și ea trăia în Bitolia //Elena Cărinte era femeia pe care Kemal Ataturk o iubea mult / ca aromâncă din Bitolia//

[spúsiră áltă feátă]

[așé/ ja đă nihám^u cum^u s-fâțea cu feátili]

S1: feátă.../ avęá pátru feáte/ fu únă feátă ma máreș/ nu ęará ahát^u mșátă/

[așé]

u căftără/ đășiră c-ațea feátă nu u șțea fićórlu cári feátă ęará// e/ va iásă năfoáră ș-u vęádă// ișiră năfoáră j-vęádă ș-scoásiră ma níca/ ęará ma mșátă ațea// u viđú/

u-arisi/ ne/ va isusim^u [k] va u susimu// dúsiră la isusiri/ spúsiră álta// márça//
 marça nu fâțgá/ erá strâmbă çará ađinatâ/ çará [...]// a/ bre/ nu çará țca/ el^u/ lăjlu
 corb^u/ «nu viđúi eu ațgá/ viđúi álta/ çará mșátă»// «oh! / ațca çará»// vrço [ε] jo nu
 viđúi ațgá/ l-o păpusiră/ l'-u dğádiră/ u lo dçapóá//

[ma cum l'-u dğádiră?]

l'-u dğádiră câ-țé..// i l'-u dğádiră câté ipukipsí çrambólu//
 S2: [ε] ma no/ nu va u l'ai/ va măt loc^u/

[ma nu-l' dğádiră prícâ cáma mári?]

il' dğádiră páj cára/ il' dğádiră prícâ/ ála il' dğádiră ațgá ți nu vrçá//

[mărátu fiçór^u// când^u s-fâțgá aístá/ tu ți kiró?]

S1: ațgá s-fçáți ma nâpóji di noi //

[grai pindean; Aglaia, 73 de ani, Samarina, Grecia]

[arătară altă fată]

[așa / ia / zi puțin cum se făcea cu fetele [de măritat]?]

fată.../ erau patru fete // fu o fată / cea mai mare / nu era așa frumoasă//

[așa]

o cerură // ziseră [= crezură] că pe acea fată nu o știa feciorul care fată era // da // o
 să iasă afară să o vadă // ieșiră afară să vadă / și o scoaseră pe cea mai mică // era
 mai frumoasă aceea // o văzu / o plăcu // da// vom logodi / [k] o vom logodi // se
 duseră la logodnă // spuseră [= arătară] pe alta // pe cea mare// marea nu făcea [de
 el (n.n.) = nu era bună] // era strâmbă / era slabă / era ...// a / măi / nu era aceea / el /
 săracul / «nu o văzui eu pe aceea / văzui alta / era frumoasă»/ «nu / aceea era»//
 vrea [ε] ... eu nu o văzui pe aceea / i-au impus-o / i-o dădură / o luă//

[dar cum i-o dădură?]

i-o dădură căci...// i-o dădură căci îl promisese pe ginere

S2: și «dacă nu / nu o să o iei / o să mănânci pământ»

[dar nu-i dădură zestre mai multă?]

S1 îi dădu zestre /îi dădură zestre / dar îi dădură și pe cea pe care nu o voia//

[bietul băiat // când se făcea [= întâmpla] asta / în ce timp?]

aceea se făcu după noi [=după nunta noastră].

[feáta mșátă ș-feáta urátă]

auá tu hoár^á-ná ęrá un^ı fićór/ vidęá ^ınâ mușátă ș-únă urátă// îl didęá niveásti/ c-atúmțina li didęá feátılı// și má-sa ęęa «lăi fráti nu fáti ațęá mșáta ș-lom^ı uráta»// «oh mámo»» đátęá el^ı/ «voj s-l'au mșáta».

S1: uráta ęará ma nećukirá ///

e/ lásă z-veę tóra/

[z- đácă doámna]

e/ đási má-sa/ «va mi mut^ı únâ đúuă j-va mi dúc^ı la mșáta/ z-dúsi la mșáta și-l' đási «vręam nhám aluát / lęa feátă/ di căpisteári»//

voj cum îl đátęț ațęá ři frăm^ıđám^ı?

[căpisteári]

căpisteári// đási ęa «u, tétu si-z daı căt^ı vreı»/ mșáta// ș-scoási ęa cáșt^ı căt^ı scoási îl đęádi múlt^ı aluát^ı //

S2: câ nu u aveá látă căpisteárea dip^ı//

S1: z-dúți la uráta «áleęa feátă» đási «vręam nhámu aluátu di căpisteári trâ [ε] đási/ trâ řitrięe / va-n dai nhámă «a lęa tétă aer^ı frămdái» đási «și-u lai căpisteárea»/ a uráta /s-dúți la hílu-su și-l đáři/ «m-țęa mșátă cıt^ı aluátu?» «la uráta nu-n đęádi câ nu-aveá câ ęará látă căpisteárea» đáse// «áide máico» đáse «z-lómu a uráta» đáse «ș-alásu mșáta» đáse //

[grai pindean; Aglaia, 73 de ani, Samarina, Grecia]

[fata frumoasă și fata urátă]

S1: aici în sat era un fecior / vedea [= îi plăcea] o frumoasă și o urátă // îi dădeau nevastă [îl însurau] / că pe-atunci le dădeau fetele // și mama sa spunea «măi frate,

nu trebuie să o luăm pe aia frumoasa» // «nu, mamă»// zicea el // «vreau să o iau pe frumoasa»

S2: urâta era mai gospodină//

S1: ei / lasă să vezi acum //

[să zică doamna]

da

zise mama sa / «o să mă ridic într-o zi și o să mă duc la frumoasa» // se duse la frumoasa și-i spuse «vrem puțin aluat / măi fată / din albie» // voi cum îi spuneți la aia în care frământați?//

[căpisteari [= albie]

albie // zise ea «o / mătușă / să-ți dau cât vrei» frumoasa // și cam așa / ea cine știe cât scoase // îi dădu mult aluat //

S2: că nu spălase albia deloc//

S1: se duce la urâta / «măi fată» /zise / «vrem un pic de aluat din albie» / zise/ «de leac / o să-mi dai puțin?» // «măi mătușă, ieri am frământat» / zise / «și spălai albia» / urâta [zise (n.n)] // se duce la fiul său și-i zice /«uite, frumoasa cât aluat îmi dădu? urâta nu-mi dădu /că nu avea / că era spălată albia»// zise / «aide, maico» /zise/ «să luăm urâta» / zise/ «și las-o pe frumoasa»/ zise//

[grai pindean; Aglaia, 73 de ani, Samarina, Grecia]

[alăcsířea a lăptilúı]

[vără adéti řtiř sã-n đâțéř așé când^ı alăcsíř lăptili cu alț cai ar^ı lăpti/ fâțéř?]

s-alăcsím lăptili cu alț s-adărămu cașu-așé? ațcăli lç-adărám unăoară palá lç-adărám^ı //

[ma řtiř sã-n đăř vără adéti de-ațcă? di văr^ı kiró? / đă-n]

řtiř di văr^ı kiró cumu-adără pápań! / ună đúu lo Níclu/ ună đúu loam ıo lăpte// ř-lu-adărám caș^ı// ațcă řtiř// lăptilı-a luı luám^ı ıo/ dáu đáli / treı đáli// alánti treı đáli l-dădeám^ı// lánâ tóra teleftéřa lu adăra pápańli// ma noi tóra vâ đăřu cá adărám^ı ma múlti oi cathi únu/ [ε] am^ı op_súti di nûmáli//

[(e) căti?]

op_súti di nûmál'i

[únă sûtă?]

op_súte/ op_súte/ dáu cupiî căti pátru súde/ [aşéti]/ dáu cupiî căti pátru suti //

[ş-căţ picurărî ai?]

doi / pŕáti ún^u/ chtë am-ş_ficórli //

[ai ş-ficórli cai aĝútă]

e!

[aşéti]

tóra aveám doi/ únu vđi tóra câ vîni^{ră} dól'i ficórî di híma/ aţél^u ficórlu-a meŭ de aşcără çarâ a meŭ/

[a tău]

aţél^u lucrăđă makínă/ lucrăđă aftukínit^u mári/ astâmâţî tóra/ ári ş-tóra dáu trei cupiî ŧe-a dárâ aţél^u lúcu/

[ári]

doi súndu / doi sundu//

[iu ári? tu ŧi horî auáŧi Samarínă?]

aéstu ŧi vîní tóra auá / ça/ z-dúŧi cáthi an^u cu çôárîli híma/aést^u ŧi çarâ tóra auá //

[cu çicôárîli z-dúŧi?]

cu çicôárîli z-dúŧi auá aţél^u çáste / [nu cu makína?]

çáste oŧ cu makína //

S2: nu pŕa z-dúcă/ chtë va s-múlgă// tóra toámna nu áre mulçeáre/ j-dúsi niĥám^u//
aéstu auá/ dúsi //

[căti đăli fáŧi?]

fáti un^U meś^U/

[un^U meś^U fáti pi çiçoári]

[ş-pi-iu neađi pit^U múnti?]

fúđi ísi híma Griviná / ş-ísi híma Calabăcă/ Discátă //

[pit^U ți horı tręáti?]

túti hoári li cāti suntu de-aúá pánă Lárisa//

[poť să-n dăť cătivá așé niscánti]

po_zđăc^U i_o/ ahurháști dea_oa_oa/ Poliméřa/ Filipéji/ Zmícșa/ ma híma Anávrita/

Γrevená/ Discátă// măyiripsęáști cálęa/ ári cațaról^U //

[așé?]

adárâ macaróni/ adárâ fâsúl^U//

[ş-fúđi cu mul'éri li ma ş-fără?]

fără mul'ári //

[fără mul'éri]

nu u l'a mul'áręa/ [nu u l'a mul'áręa]//

s-adúnâ paréi c-unu_{alt}^U/ cásti nínga un^U/ sun_{da} cupíi/ cu trei bârbát/ poáti trei/ poáti pátru/

[poáti pátru/ așéti] [ş-ma nínti fuđeá túťă hoára ma maș bârbát]

túťă hoára vđea/ meă tu [...] únă níli náu súti pân tu únă níli náu súti șaptiđăti /

[únă níli náu súti]

e tóra șaptiđăť [...]

[ş-ți ncârcát^U pi ca' ş-pi yumári]

ngârca túťă páđęa/ i ți aveám^U di mul'éri li/ túti li ncârcám nal^U/

[vilénđi túti]

vilénđi / škinii_ațęá únă çidiri țe-aveá/ çidiri-i dâțęám noi/ bâgá ca škinii_a așéti/ ațęá

u-adârá di cãprínă di cãpri/ nu bâgá.../

[țęa s-nu tręácă ápa]

s-nu tręacâ ápa năúntrū/ ȳ-apuftusíj ȳo/ ȳ-avęá mána níca_{acásă}/ tóra mul'érli
 lȳ-arcárâ náparti/ di țisprăđáțȳ di đáli ahăt fáțęám/ vđęám đęapóia/ [așéțȳ/
 [ș-čilimečáni?] toámna fuđęám [ș-fičórii?]
 áma ęrâj níč^ȳ/ ti luę/ cu mâmăńli pi cal_{anált^ȳ} [pi cal^ȳ anált^ȳ] [mul'érli pi cal'
 șidečá?] e/ ca s-avęá cătă vărâ mul'ári stătęá/ ma mútili di că țȳ-avȳá cal' sătęá/
 nu-avęá tuț //

[nu avęa tuț cal'?]

[ș_cai nu-avęá cal' țȳ fáțęá?]

cu čqárlȳ [pi čičqári?] pi čqári/ [mârátili [ș-țę-avęá tu čičqári? țȳ băgá tu čičqári ca
 s-țánâ așéțȳ?
 țę avęá!/ băgá póđimă/ țȳ póđimă avęá băgátă atúmțleęa nu ștȳȳ/

[băgá țárúh?]

țárúhi/ alțivá ... țárúhi țivá galôč avęá [oh] e!/ di ȳu va lę-avęá ș-țárúhli?!/ țárúh nu
 băgá tuț/ căti văr băgá / [caj aveá]/ cáre ȳ-avęá/ z-đác ȳo//

[ș-caj nu? țȳ băgá? pârpođ]

/ e/ lâpúđ avęá/ lâpúđ di lánă/ grqási lâpúđ/ oh lâpúđ di-aęsti țȳ băgám^ȳ noi/
 [cum irá ațęá?] lâpúđli-ațęáli ęára di ... lę-adrá mûmăńli cu mána/ cu vilóna/ cu
 vilóna di lánă di oȳ //

[grai pindean; Gachi, 61 de ani, Samarina, Grecia]

[schimbul de lapte]

[ștȳți sã-mi spunețȳ vreun obicei așa cãnd schimbațȳ [= punețȳ împreunã] laptele cu
 alțȳi care au lapte / facețȳ așa?/]

sã schimbãm laptele cu alțȳi ca sã facem brânza / așa / pe acelea le făceam odată /
 în trecut/ le făceam//

[dar ștȳii sã-mi zici despre vreun obicei din acelea? de odinioarã?]

ștȳiu odinioarã cum făceau cei bătrâni / o zi lua Nicu / o zi luam eu laptele / [așa] / și
 îl făceam brânză / asta ștȳiu /laptele lui îl luam eu / două zile / trei zile/ în celelalte
 trei zile dădeam // până acuma în urmă obiceiul îl făceau cei bătrâni // dar noi
 acum v-am spus că făcurãm [= strânserãm] mai multe oi fiecare dintre noi / [ę] am
 opt sute de animale //

[ε] câte ?]

opt sute de animale//

[o sută?]

opt sute / opt sute/ două turme de oi câte patru sute //

[așeți]

două turme de oi câte patru sute

[și câți ciobani ai?]

doi/

[doi?]

poate doi / poate unul / căci am și băieții //

[îi ai și pe băieți să te ajute]

da!

[așa]

acum aveam doi / unul plecă acum / că venira amândoi băieții de jos [= din câmpie]
/ băiatul acela de ieri seară era al meu //

[al tău]

acela lucrează cu mașina // lucrează cu o mașină mare / acuma a încetat [să mai
lucreze (nn.)] / are și acum două / trei turme cu care face acel lucru [= practică acea
ocupație]

[are]

doi sunt / doi sunt//

[unde sunt? în ce sate? aici în Samarina?]

ăsta care a venit acum aici merge în fiecare an pe jos / în vale / ăsta care este acum
aici/

[se duce pe jos?]

pe jos se duce aici // acela este ...

[nu cu mașina?]

nu este cu mașina//

S2: nu poate să se ducă căci trebuie să mulgă [oile (nn.)]

acum toamna nu se mulg oile // a plecat puțin acesta de-aici / a plecat//

[câte zile face pe drum?]

S1: face o lună //

[merge o lună pe jos]
[și pe unde merge prin munte?]

pleacă direct jos / la Grevena și drept în jos la Calabaca / la Discata//

[prin ce sate trece?]
ă!
[prin ce sate trece?]
prin toate satele câte sunt de-aici până la Larisa//

[poți să-mi spui câteva? / așa câteva?]
pot să-ți zic eu / începe de-aici / Polimeri / Filipei/ Smixi/ mai jos Anavrita /
Grevena /
Discata // își fac de mâncare pe drum / au casoletă /

[așa?]
fac macaroane //

[așa]
fac fasole //

[și pleacă cu femeile sau fără?]
fără femeie//
[fără femeie]

pe femeie nu o ia//
[pe femeie nu o ia]
se adună într-un grup unul cu altul / este încă unul // sunt două turme cu trei bărbați /
poate trei / poate patru /

[poate patru / așa// și în trecut pleca tot satul? sau numai bărbații?]
pleca tot satul /uite ... în ...

[σ] 1900

1970

[1970]

da, acum în anii 70

[și ce încărcăți pe cai și pe măgari?]
încărcau toată zestrea / tot ce aveam de la femei / pe toate le încărcam sus//
[pături / tot?]

pături / funii avea / funia aceea / un cort ce-aveau / cort îi ziceam noi// puneau ca niște funie așa / pe aceea o făceau din păr de capră / nu puneau ...

[ca să nu pătrundă apa]

să nu pătrundă apa înăuntru // eu apucaii vremea aceea / o avea mama încă acasă // acum femeile le-au aruncat deoparte // cincisprezece zile / atât făceam / apoi plecam//

[așa / și copiii?]

toamna plecam //

[așa / și copiii?]

dacă erai mic te luau bunicile sus pe cal //

[sus pe cal / pe cai // femeile stăteau pe cai? //]

da / dacă era vreo femeie stătea / dar cele mai multe dacă aveau cai stăteau [pe cai (nn.)]/ nu aveau toți//

[nu aveau toți cai?/ și dacă nu aveau cai ce făceau?//]

pe picioare [= pe jos]

pe picioare?

pe picioare //

[săracele!// și ce aveau în picioare? / ce puneau în picioare ca să țină? așa/ ce aveau=]

ce să aibă! / puneau încălțăminte / ce încălțăminte puneau atunci / nu știu/

[puneau opinci?]

opinci / altceva ... / opinci / ceva galoși aveau /

[aha]

da // de unde să fi avut opinci? // opinci nu puneau toți / numai unii puneau //

[cine avea]

cine avea / să zic eu //

[și cine nu? ce puneau? ciorapi?]

da / călțuni aveau / călțuni de lână / călțuni groși / nu ciorapi de-ăștia ce punem noi //

[și cum erau aceia?]

călțunii aceia erau de ... îi făceau bunicile cu mâna //

[cu mâna?]

cu andreaua / cu andreaua / din lână de oi [îi făceau (nn.)].

[di Băjása]

[ți iásti Válęa Căldă?]

Vălęa căldă ęásti un^u loc^u țe .../ ma cum să z-đăc^u tóra.../ ęásti un loc^u tu múnđi/
dúpă múnđile ęáistu auáđi/ acó iu ndjiseęásti/ nu-i đăc^u aístâ Válęa Căldă/ [nu-i đăcu
auá?]

Vălęa Căldă i đăc^u...//

[nunđęănă] multu nđęănă/ ți ęará ca sóiđ di híma ę'ó/ hílađi mácâ erá tu múnđi ęrá
căldu lóclu//

[așéđi] [ș-țe ăre acóđi?]

múnđi [múnđi] múnđi iásti / ș-ęásti ca híladă / kíladă ęásti //

[așé]

S2: noi vále-i țe^u a tráplui/ i a árăuluđ ma nícu^u/ trop^u/ váli sta latinică ęásti únă
kíladă //

S1: acó iu nđ iseęásti arăulu//

S2: acó iu nđ iseáști arăulu//

[ári príđi acóđi?]

ári di túti ... ári //

[đi ári?] ę'ó ári căpăr/ ári pórđi/ ári z'rcăđ / ári l'ępur! / ę'ur'đ căpri//

[urși ári?]

[úrsă sígur ári//

[lúpu?]

ș-lúpu e/ tóra ma năpóđ ári ma múltu ți-avęá próđă! ań/

[nđoáră ýini aísti?/ úrsa/ lúpu?]

ýin^u/ e// ę'ini úrsa// lúpu e//

[făți znii úrsa când^u γ'ini?]

úrsa ári vinită a_uá ia pîrgós^u// a_uá și ... đăți ținspráz di đáli/ ș-nísfi tuț irá prí púnti// e/ úrsă/ úrsă/ úrsa trăcú pre_uá/ trăcú pre_oco și vđi náparti//

[nu s-aspărără níțal?]

e di pâr púnti/ úrsa de-a_oáți se-aspărără/ e/ de-acló /s- andăpráiră a_uáti// úrsă/ úrsă/ úrsă/ vđi úrsa/ ți v-adără păn tóra?// ș-lúpu ...

[nu măcă oámiń?]

[ma-i vátâmâ?]

ma i-aveá măcátă pápăńli noj nu va erám^u//

[așéti]

S3: așe aveám io pap^u și-n țea când^u erám^u nic^u ș-mi pitrâțcă iuvá s-adún^u i múla/ i váca seára/ i țivá nămále țe-aveám^u a_uáacásâ/ nâ mi țeám^u / «cățé nu ti duț?»// «că n-u frică»// «cățé țâ-i frică// di lup^u j-di úrsă// ca ști măcă úrsili ș-lúkii» / il țeam noj / «erái tîni?

[g'ini đățcă]

úrsa ári / ári múltă/ ála nu-adără zníe/ [nu-adără zníe] păn nu ș-la nămále adără zníe că căte psáni úrșe s-au ândulțită tra s-la nămále//

[e'li măcă poámi]

ca s-măcă túti úrsili nămáli nu va aveá [...]/ [k] căte úrsa nu-aveá anáng i úti ti cân / úti ti oámiń//

[lilíci ári Válça Căldă?]

ári//

ți lilíci ári?

lilíci ári aháti múlti ți ...nu li știm^u núma/ nu li știmu núma [lulúđ] / ári ma múlti di pandú di lóclu tut^u/ ári ma múlti lilíci/ soj di soj//

[ți hrómi?]

ți vrej/ ți nu-ți z-dúți míntea// ș-aróși ári//

S2: lilíce aróși/ lilíce țem^u//

[așé]

S3: noi u dățem^u ș mirgânâ/ ațeau úná/ ți-î únă lulúďă/ ațcă ți iásti lilíçe pragmatiké
lilíçe pi rămănéște l-dățem ș-a feátíleĭ căté iáste mșátă feáta ca lilíçe/ca únă
lilíçe aróșe/ aróșe ca mirgână //

[aróșe ca mirgână/ așé cásti?]

ș-análtă ca fidánă//

[așé iásti] [cânticu aíst^u/ cântic^u iásti]

omos/ ári múlti/ ári múlti/ múlti lilíci/ ți sunt^u și cum sâ-z-dăc^u míni/ votanicá/ nu
știu ĩo sâ-z dăc^u/ trâ ýatricó//

[a! ti ýitriji]

trâ ýitrije//

[trâ ýitrije/ așé]

auáti ári ș-múltu le vársam/ varsamó ...//
[...]

[mulț kiń viđúĭ tu... pe... cáłca]
mulț e / kiń créscu sígur auáti//

[dádâ ári?]

ne/ ári dádâ/ e/ ĩu ári kiń ári j-dádâ/

[ári j-dádâ] [ți iásti dáda?]

dáda iáste ... / la rādâțina di cáthi pómu../ cându creáști múltu/ ascoáti únă
arușínă//

[așé]

e/ și se-adără emflihtálu [φλεκτω] e/ emflihtólu //
[așé]

S1: dai fôclu/

S2: cu șpirtul^u aprîndă fôclu/

[aprinđă fôcu]

nu lipsești úti gaz^u/ úti altuțivá/ ș-l'a șpirtul^u s-aprîndi lémnul^u ți s-aprîndi//

[ți s-aprîndi] [bun/ așé iáști]

nu putriđăști vârhoárâ [nu vârhoárâ]

S3: únă sûtá di-an s-hîbâ nu ári anángi di țivá/ [nu ári]

[lemn^u di prisc^u/ di plisc^u ári? nu știu cum đâțcă pápu, pisc^u, prisc^u, prîșină]

picsúri

[a?]

picsári/ picsári^a prîșinli//

[ți-i ațél^u?]

picsárca-i un lémnu ți-s ahtári nu s-adárâ ma múltu de-ahăt^u di grôási/ șc-adárâ cârlibánli adárâ prîșinli ațcă ți stróngi ți stróngilu/ țc-adárâ pârgós^u/ ți-li đáți prîșinli// S2: bâgá tu fus^u di turtțá ml'érli//

[grai pindean; Ianachi A., 52 de ani, Băiasa, Grecia]

[din Băiasa]

[Ce este Valea Caldă?]

S1: Valea Caldă este un loc ce .../ dar cum să-ți zic acum / este un loc în munte / după muntele ăsta de aci / acolo unde începe / nu-i spun la asta Valea Caldă //

[nu-i spun aici (=la locul ăsta de aici) ?]

Valea Caldă-i spun ...//

[dar mai sus]

mult mai sus/ ce era ca un soi de hău / adică chiar dacă era la munte/ era cald locul//

[așa și ce se află acolo?]

munte este și este ca vale / vale este//

[așa]

S2: noi vale-i spunem pârâului sau râului mai mic / pârâu/ vale pe latinește este o *hiladhă* (= *vale* în greacă)//

S1: acolo unde începe râul //

S2: acolo unde începe râul //

[există animale sălbatice acolo?]

există de toate ... / există //

[ce există?]

există capre / există porci (mistreți nn.) / există căprioare / există iepuri / capre sălbatice //

[urși sunt?]

desigur, există urși //

[lup?]

da / și lup / acum mai înainte erau mai mulți în primii ani]

[vin (animalele) astea în sat: ursul, lupul?]

vin/ da // vine ursul // da / și lupul //

[ursul face pagubă când vine?]

ursul a venit aici/ iată/ dedesubt // aici și ... (acum nn.) zece/ cincisprezece zile / și toți cei mici [= copiii] erau pe punte // da / ursul! / ursul! / da ursul trecu pe-aici / trecu pe-acolo și plecă departe //

[cei mici nu s-au speriat?]

da / de pe punte // ursul acolo / se speriară / da/ de-acolo se-adăpostiră aici // ursul / ursul/ ursul / plecă ursul / ce ar fi făcut până-acum ? // și lupul ...

[nu mănâncă oameni? sau îi omoară]

dacă i-ar fi mâncat pe bunicii mei noi nu am fi existat //

[așa]

S3: aveam eu un bunic și-mi zicea / [...] când eram mic și mă trimitea seara undeva să adun [=să aduc acasă] catârul sau vaca / sau ceva animale ce aveam pe-aici, pe-acasă // ne zicea / «de ce nu te duci?»// «pentru că mi-e frică» // «de ce ți-e frică» // «de lup și de urs» // «dacă te-ar fi mâncat urșii și lupii» // spuneam noi// «ai mai fi fost tu?»

[bine zicea]

există mulți urși / dar nu fac stricăciune / nici la animale nu fac stricăciune / căci puțini urși s-au îndulcit ca să ia animale (domestice) //

[ele mănâncă poame]

dacă ar fi mâncat toți urșii animale (domestice) nu ar mai fi existat niciunul [...] pentru că [k] ursul nu are frică nici de câine / nici de oameni//

[sunt flori în Valea Caldă?]

[sunt]

[Ce fel de flori sunt?]

sunt atât de multe flori ce .../

[nu le cunoaștem denumirea]

nu le știm numele //

[flori]

există mai multe / pretutindeni /

[de unde?]

din tot locul / (aici nn.) sunt cele mai multe flori / fel de fel [= de toate soiurile] //

[ce culori?]

orice vrei / orice la care nu ți se duce gândul [= nici nu te gândești] // sunt și roșii //

S2: flori roșii / flori spunem //

[așa]

S2: noi spunem și mărgan / aceea una / ce e o floare/ ce e o floare adevărată //floare pe aromânește îi spunem și fetei pentru că este frumoasă ca o floare / ca o floare roșie / roșie ca mărganul//

[roșie ca mărganul / așa este]

și-naltă ca vlăstarul//

[aşa este / e un cântec ăsta / cântec este]

însă există multe / sunt multe flori / ce sunt și se cheamă / eu / în botanică / nu știu să spun/ pentru leac //

[a! pentru leacuri!]

pentru leacuri //

[pentru leacuri / așa]

aici există și mult barsam//

[văzui mulți pini în ... la ... [k] pe drum]

ce? //

[pini]

da / desigur / pini cresc aici //

[zadă există?]

da/ există și zadă//

[ce este zada?]

zada este ... / la rădăcina fiecărui pom ... / când crește foarte mult / scoate o rășină //

[așa]

da / și se face ceva inflamabil / inflamabil //

[așa]

S1: aprinzi focul //

S2: cu chibritul aprinzi focul //

[aprinzi focul]

nu trebuie nici gaz / nici altceva / și cu chibritul se aprinde lemnul ce ia foc //

[ce se aprinde] [bine/ așa este]

nu putrezește niciodată//

[niciodată]

S3: niciodată / o sută de ani să fie și nu are nevoie de nimic //

[nu are (nevoie) nn.]

[există lemn de prisc? nu știu cum zicea bunicul: *pisc* ^u, *prisc* ^u, *prîșină*?]

merișor//

[ce?]

merișor / merișorul prisnelului //

[ce este acela?]

merișorul este un lemn ce este așa / nu se face mai mare de-atâta / de gros/ se fac cațele [= cârligul cu care se prinde oaia de picior] / se fac prâsnele [= capătul conic din partea de jos a fusului de tors (care înlesnește rotirea acestuia); sfârlează; titirez] / aceea ce e dur/ ce e dur/ ce lucrează pe dedesubt / ce le spune prâsnele //

S3: puneau în fus de torceau femeile //

ROMANIAN DIALECTAL TEXTS FROM GREECE, R. MACEDONIA, ALBANIA

ABSTRACT

The Aromanian dialectal texts registered on field during 2016-2107 in Greece, Albania and R. Macedonia belong to various idiolects: *Pindean*, *Farsherot*, *Gramostean*, *Mbălot*. The texts are written in phonetic transcription and accompanied by transliteration in literary Romanian language.

Institutul de Lingvistică al Academiei Române
„Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”,
București, Calea 13 Septembrie nr. 13